

Non scholae, sed vitae discimus... (školstvo – knižná kultúra – osobnosti). Ed. Marcela Domenová. Prešov : Štátna vedecká knižnica v Prešove, 2022. 267 s. ISBN 978-80-89614-84-4.

V júni 2021 sa v Štátnej vedeckej knižnici v Prešove konala konferencia s medzinárodnou účasťou zameraná primárne na problematiku školstva. Rokovanie prebiehalo v online priestore z dôvodu pretrvávajúcej pandémie COVID-19. Výstupom z tohto podujatia je prezentovaný zborník, v ktorom sa nachádza spolu 16 štúdií venovaných rôznym typom škôl, školskému životu, pedagógom, osobnostiam spätým so školstvom či učebnicami.

Prvé tri príspevky patrili podľa druhu využitých prameňov aj do okruhu cirkevných dejín. Miroslav Lukáč v štúdiu *Vizitácia ako prameň k dejinám školstva v Hontianskej stolici (k problematike výskumu vizitácií katolíckej a protestantskej proveniencie do konca 17. storočia)* (s. 7 – 22) poukazuje na potenciál kanonických vizitácií pri výskume dejín školstva na príklade lokalít v Hontianskej stolici. Pridanou hodnotou je tabuľka (s. 18 – 20) so stručným prehľadom typov informácií k školstvu, ktoré sa našli vo vizitáciách zo 17. storočia. Mychajlo Vasyľovyc Tupyc'a sa v príspevku *Repertuar knýh biblioteky vasylijans'koho monastyra na Bukovij hirci 1781 roku* (s. 23 – 36) snažil zrekonštruovať vzácnu knižnicu z kláštora na Bukovej hôrke na základe katalógu z roku 1781, v ktorom bolo zachytených 29 kníh. Dejiny školstva v Užskej stolici spracoval Vavrinec Žeňuch v štúdiu podloženej predovšetkým kanonickými vizitáciami *Jazyky a školská sieť Užskej stolice v 18. storočí* (s. 37 – 46), ktorú doplnil aj o prehľadné mapy s výskytom škôl v rámci danej stolice.

V 30. rokoch 19. storočia vydal Ján Kollár dva zväzky *Národných zpievaniek*, aby podporil výchovu mladých generácií a tiež nepriamo aj uzákonenie spisovného jazyka. *Národné zpievanky Jána Kollára vo výchove mladých generácií (na príklade vybraných textov z 2. dielu Zpievaniek)* (s. 47 – 55) je názov príspevku Martiny Petrikovej, v ktorom analyzovala vybrané ukážky zo spomínaného druhého dielu Kollárových *Zpievaniek*. Gabriela Olšavská si ako predmet svojho výskumu vybrala osobnosť spojenú s prešovským kolégiom, ktorú predstavila v štúdiu *Právník, pedagóg Tomáš Vécsey a Prešov* (s. 56 – 69). Pozornosť upriamila naňho ako osobu, ale aj na jeho publikačnú činnosť – v historických knižniciach v meste Prešov sa totiž nachádza 12 jeho titulov, ktoré autorka podrobila analýze. Ku školám a vyučovaciemu procesu sa vrátili Katharina BočKayová a Zuzana Dzivá. Už názov ich príspevku *Eminens aut sufficiens? (Analýza školských vysvedčení uchádzačov na Teologický inštitút v Jasove)* (s. 70 – 87) prezrádza, akému typu dokumentov sa venovali. Predstavili prijímací proces na teologické štúdium, typy vysvedčení, ktoré sa zachovali vo fonde jasovského opátstva a na ich základe aj vyučovací proces v danom období. Iný pohľad na školský život – na voľnočasové aktivity – ponúkla Adriana Matejková v štúdiu *Spolkový život študentov na Evanjelickom lýceu v Banskej Štiavnici, ich literárna tvorba a voľnočasové aktivity v 19. – 20. storočí* (s. 88 – 107). Zamerala sa na spolky, ktorých boli študenti členmi, či spolky, ktoré z ich iniciatívy vznikli. Študenti vydávali tiež viacero časopisov, zúčastňovali sa na verejných vystúpeniach, či hrali divadelné scény, ktorým

tiež venovala pozornosť. *Memorandum slovenského národa (1861) – východiská a paralely s Memorandom Slovenskej ligy v Amerike (1914)* (s. 108 – 120) je názov štúdie, v ktorej sa Marta Dobrotková pozrela na jeden z najznámejších a najdôležitejších dokumentov, Memorandum slovenského národa. Porovnala ho s dokumentom, ktorý vznikol o viac ako 50 rokov neskôr a tiež požadoval samourčovacie právo a národnú samosprávu pre slovenský národ, nech by už bolo po prvej svetovej vojne prebudované Rakúsko-Uhorsko, alebo by nastali iné štátoprávne zmeny. Ďalším príspevkom ku dejinám školstva, konkrétne ku školstvu na Podkarpatskej Rusi je štúdia *Jozef Pešek ta rozvytok osvity na Pidkarpats'kij Rusi u peršij polovyni 20-ch rokiv 20. st.* (s. 121 – 134) od Ihora Lichteja, v ktorej sa venuje osobnosti Jozefa Peška, prvého riaditeľa školského referátu verejnej správy na Podkarpatskej Rusi. V rámci tejto inštitúcie riešil jazykovú otázku, transformáciu cirkevných škôl na školy štátne, ale podporoval aj rôzne kultúrne a osvetové aktivity. Prameňom pre štúdiu *Národná kultúra, literatúra a jazyk v mimoškolskej činnosti na vybraných odborných školách na východnom Slovensku v rokoch 1918 – 1953: obchodné školy v Dobšinej a Humennom* (s. 135 – 146) sa stali výročné správy týchto dvoch škôl. Autorka Kamila Fircáková na základe ich analýzy poukazuje na rôzne využitie času mimo vyučovacieho procesu, ako napríklad členstvo v spevokole či orchestri, v športových krúžkoch, v príprave školských časopisov či na študentsky veľmi obľúbených exkurziách. *Pôsobenie a činnosť školského inšpektorátu v obvode Prešov I.* (1919 – 1940) (s. 147 – 175) predstavil Erik Ondria na základe kroniky, ktorú si táto ustanovizeň viedla. Zameral sa aj na osobnosti späté s touto inštitúciou, ako napr. na známeho Pavla Galla či na problémy, ktoré riešilo školstvo v novom štátnom útvare. V tabuľke (na s. 166 – 167) autor ponúka počty žiakov, učiteľov a tried v školách všetkých typov v lokalitách patriacich do daného obvodu. Bez učebníc by bol vyučovací proces sotva možný. Po vzniku prvej Československej republiky školstvo zápasilo s množstvom problémov, medzi inými aj s nedostatkom, resp. absenciou učebníc v slovenskom jazyku. Marcela Domenová v štúdiu *Pedagóg a autor učebníc Jozef Koreň (osobnosť nadregionálneho charakteru v službách slovenského školstva v 1. polovici 20. storočia)* (s. 176 – 196) predstavila osobnosť, život a dielo pedagóga rovnako spojeného s Prešovom, Jozefa Koreňa. Pridanou hodnotou je prehľad učebníc (s. 187 – 193), ktoré boli vydávané prevažne v prešovských tlačiarňach. Ďalším veľkým problémom okrem chýbajúcich učebníc bol aj nedostatok učiteľov, ktorí by vedeli zabezpečiť vyučovací proces v súlade s novým štátnym zriadením. Luciana Hoptová do svojho príspevku *Učiteľia – emigranti na východnom Slovensku a ich aktivity na publikačnom poli* (s. 197 – 206) zahrnula tri osobnosti, ktoré pôsobili na území východného Slovenska – Grigorija Michajloviča Medveckého, Mariána Maciejoviča a Alexandra Andrejeviča Ljubimova a predstavila ich činnosť na rôznych typoch škôl, kde pôsobili. Ako už bolo spomenuté, školstvo v prvej Československej republike prešlo rôznymi zmenami, v rámci ktorých bolo dovolené aj spoločné vyučovanie chlapcov a dievčat. Miroslava Gallová sa v štúdiu *Vzdelávanie dievčat na hospodárskych školách v medzivojnovom období* (s. 207 – 220) zamerala na košické školy, ktoré začali ponúkať možnosť štúdia dievčatám, podáva tiež informácie o gazdinských kurzoch, kurzoch kreslenia strihov, šitia či varenia, ktoré sa tešili veľkému záujmu nielen v Košiciach. Do prostredia Prešova bola zasadená aj predposledná štúdia dvojice autorov Mikuláša Mušinku a Márie Nachajovej *Od Gréckokatolíckeho ruského gymnázia k Spojenej škole Tarasa Ševčenka s vyučovacím jazy-*

kom ukrajinským v Prešove (s. 221 – 252), v ktorej predstavili vznik a vývoj dnes jedinej strednej všeobecno vzdelávacej školy na Slovensku s vyučovacím jazykom ukrajinským, ale poukázali aj na problémy, s ktorými táto ustanovizeň bojovala v prvých desaťročiach svojej existencie. Posledným príspevkom v predstavovanom zborníku je *Problematika vyučovania slovenčiny v Maďarsku v zrkadle empirických dát* (s. 253 – 267), v ktorom Mária Ďurková a Lucia Heldáková osvetlili súčasnú situáciu s vyučovaním slovenského jazyka na maďarských školách.

Prevažná väčšina príspevkov je obohatená aj o tabuľky či obrazovú prílohu, ktoré zvyšujú ich hodnotu. Zborník možno považovať za vydarený a prínosný, viacero štúdií je zameraných aj na Prešov a blízke okolie a prinášajú dosiaľ nikde nepublikované informácie.

Mária Kaletová